

Transnationale systemen voor zorg en voor arbeidsmigratie van vrouwen:

Een onderzoek naar de migratie van Indonesisch huishoudelijk personeel naar Maleisië

Samenvatting

Het doel van dit proefschrift is om voort te bouwen op de bestaande debatten over zorg in Gender- en migratiestudies vanuit het perspectief van 'zorgcirculatie' onder arbeidsmigranten die huishoudelijk werk verrichten (migrant domestic workers of MDW's). De massale grensoverschrijdende migratie van vrouwen als huishoudelijk personeel in de laatste vier decennia vraagt om een heroverweging van zowel concepten en kaders als van de effecten van de migratie. De uitholling van zorgsystemen als gevolg van de verplaatsing van zorg- en huishoudelijk personeel van lage-inkomenslanden naar hoge-inkomenslanden wordt weleens de 'zorgcrisis' of 'crisis van sociale reproductie' genoemd. Dit doet echter slechts gedeeltelijk recht aan de verschillende richtingen van de zorgstroom en de diverse vormen van zorgrelaties binnen transnationale gezinnen. Dit onderzoek omvat een gelaagde analyse (op macro-meso-en microniveau) van de relatie tussen de grensoverschrijdende huishoudelijke arbeid van vrouwen en de transformatie van zorgsystemen. Ook laat dit onderzoek zien hoe de rechten van MDW's onzichtbaar worden in verschillende lagen van machtsverhoudingen in het proces van grensoverschrijdende migratie.

Het onderzoek is gericht op vrouwelijke inwonende MDW's die van Indonesië naar Maleisië gaan. Indonesië en Maleisië behoren respectievelijk tot de belangrijkste uitzendende en ontvangende landen van MDW's in Zuidoost-Azië. Door hun geschiedenis als buurlanden vindt de overdracht van arbeidskrachten plaats via internationaal erkende ingangspunten en via grensoverschrijdende betrekkingen. MDW's hebben ook grensoverschrijdende sociale ruimtes opgezet met behulp van hedendaagse communicatietechnologieën.

In dit opzicht vormt transnationalisme in dit onderzoek zowel een concept als een stel invalshoeken die duidelijk verschillen van methodologisch nationalisme. Dit proefschrift beschrijft veldonderzoek op verschillende plaatsen: het district Karawang, Indonesië (uitzending migranten); de Indonesische hoofdstad Jakarta, (vertrekplaats migranten en vestigingsplaats van het hoofkantoor van ASEAN, de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties) en de Maleisische hoofdstad Kuala Lumpur (ontvangst migranten). Daarnaast is in dit onderzoek uitgebreid gebruikgemaakt van observatie en secundaire bronnen. Met verschillende kwalitatieve methoden is informatie verzameld over de ervaringen en gezichtspunten van meerdere actoren in het proces van grensoverschrijdende migratie van Indonesië naar Maleisië en over de betekenissen die worden toegekend aan 'zorg', 'huishoudelijk werk' en 'migratie'.

Dit onderzoek biedt ook een theoretisch perspectief waarin debatten over huishoudelijke arbeid, zorg en sociale reproductie met elkaar verbonden worden. Zo ontstaat een holistisch beeld van de transnationale migratie van huishoudelijk personeel. In dit proefschrift worden de nieuwe analytische verkenningen besproken om de specifieke ervaringen van de transnationale migratie van vrouwen als huishoudelijk personeel en hun sociale verplichtingen om op meerdere locaties te zorgen in kaart te brengen. Ook wordt besproken hoe hun activiteiten kunnen bijdragen aan een nieuw perspectief op transnationale vormen en methoden van zorg en de sociale reproductie van het gezin als instelling.

De gelaagde machtsverhoudingen bij de overdracht van zorg en binnenlandse arbeid van Indonesië naar Maleisië hebben directe implicaties voor de erkenning van de rechten van Indonesische MDW's en hun familieleden. Om deze gelaagdheid in beeld te brengen, beschrijft dit proefschrift eerst het transnationale migratiesysteem tussen Indonesië en Maleisië, historisch ontstaan door de geografische, culturele en religieuze nabijheid, en het overheidsbeleid ten aanzien van de rechten van Indonesische MDW's in Maleisië. Dit transnationale migratiesysteem bevordert de overdracht en roulatie van binnenlandse arbeidskrachten tussen de twee landen., waarbij de rechten van MDW's echter slechts in beperkte mate worden beschermd. Verder draagt dit systeem bij aan de transformatie van de zorgsystemen in beide landen.

In dit onderzoek wordt ook gekeken naar de sociale dynamiek achter de voortdurende instroom van MDW's in Maleisië. Deze weerspiegelt de veerkracht van de genderstructuur en de verdeling van zorgtaken in Maleisische huishoudens in combinatie met het overheidsbeleid inzake de mobilisatie van vrouwen als arbeidskrachten in de economische productie (industrie en dienstverlening). Uit het onderzoek blijkt dat door de transformatie van zorgsystemen (zorgrechten vanuit de overheid en het bedrijfsleven, en de zorgvoorziening en bijbehorende regelingen in het huishouden) in Maleisië zowel de structurele afhankelijkheid van vooral Indonesische vrouwelijke MDW's, als de kwetsbaarheid en onzekerheid van de inwonende MDW's is toegenomen.

Dit proefschrift beschrijft verder een lokale casestudy van verschillende vormen van arbeidsmigratie op basis van gender en de gevolgen daarvan voor de zorgverhoudingen en -plichten binnen huishoudens in Indonesië. Deze casestudy is gebaseerd op onderzoeksresultaten in een van de belangrijkste uitzendplaatsen voor migranten op West-Java: het regentschap Karawang. De sociaal-economische transformatie van Karawang door het nationale ontwikkelingsprogramma heeft de vorming van lokale varianten van het transnationale gezin bevorderd. Hierin worden zorgtaken uitgevoerd en familiebanden in stand gehouden door de transnationale ruimte die wordt gevormd door nieuwe technologieën voor grensoverschrijdende communicatie.

Ten slotte is onderzocht welke rol het transnationale activisme van maatschappelijke organisaties heeft gespeeld in de verdediging van de rechten van Indonesische MDW's die naar Maleisië gaan of daar al verblijven, en van die van hun familieleden. Deze maatschappelijke organisaties opereren in de regionale context die de ASEAN tegenwoordig biedt vanuit het principe van regionale solidariteit. Eerst wordt uiteengezet hoe maatschappelijke organisaties binnen de ASEAN het beleidshiaat voor de rechten van migrerende werknemers (vooral MDW's) opvullen, waarbij ze gebruikmaken van de mogelijkheden en beloften van de ASEAN op het gebied van de opbouw van gemeenschappen. Deze uiteenzetting bevat een kritische beschouwing van de reikwijdte en de beperkingen van de transnationale samenwerking van maatschappelijke organisaties op regionaal, nationaal en lokaal niveau.

Uit het onderzoek blijkt dat er een discrepantie bestaat tussen de slogan 'Eén gemeenschap van gedeelde zorg', van de ASEAN-leiders en de huidige realiteit en meervoudige betekenissen en vormen van zorg door Indonesische MDW's die in Maleisië werken en naar en uit dit land verhuizen. In dit proefschrift wordt betoogd dat het voor inwonende Indonesische MDW's in Maleisië uiterst moeilijk en soms onmogelijk is om hun eigen veiligheid en bestaanszekerheid te waarborgen, tenzij de rechten van MDW's worden gerespecteerd. Ook komt de kwaliteit van de zorgrelatie met hun thuis achterblijvende kinderen, echtgenoten en familieleden in het geding als zij geen rechtsbescherming krijgen.